

2021.189

Archeologienota Poperinge Goudenhoofdstraat 19

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

25-3-2022

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Poperinge Goudenhoofdstraat 19 (provincie West-Vlaanderen), gelegen binnen de afgebakende archeologische zone van de historische stadskern van Poperinge, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 100m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is ca. 2210m² groot, kent een onregelmatige vorm en is ten oosten van de Goudenhoofdstraat gelegen. Het bevindt zich in de stadskern van Poperinge, zo'n 150m ten oosten van de Grote Markt en de Sint-Bertinuskerk (15de eeuw) en ca. 50m ten westen van de Sint-Janskerk. Het maakt deel uit van een bouwblok gevat tussen de Bruggestraat in het noorden en de Ieperstraat in het zuiden – 2 oostelijke uitvalswegen van de stadskern – en de Goudenhoofdstraat in het westen en de Sint-Janskruisstraat in het oosten – 2 verbindingstraten tussen beide hoofdassen. Tussen de Bruggestraat en de Goudenhoofdstraat bevindt zich de Paardenmarkt, een plein iets ten noordwesten van het plangebied. Het westelijke en centrale deel van het plangebied is volledige bebouwd en verhard, het oostelijke deel is in gebruik als tuin met daarin gras en enkele bomen. De bebouwing is onderverdeeld in diverse huisnummers (13, 15, 17, 19, 19B, 19C, 21) maar betreft eigenlijk 1 industrieel complex van werkplaatsen, opslagruimtes, burelen en garages.

Een deel van de stadskern van Poperinge wordt reeds gedetailleerd weergegeven op het (onafgewerkte) stadsplan van Jacob van Deventer uit ca. 1550-1565. Het plangebied en de directe omgeving worden echter niet gekarteerd op deze kaart, hoewel ze op dat moment zeker al deel uitmaakten van het stadswefsel. De oudste betrouwbare kaart waarop het plangebied te herkennen is, is de Ferrariskaart uit ca. 1777. Het terrein is te situeren ter hoogte van onbebouwde gronden, mogelijk in gebruik als kleine landbouwpercelen of tuin. Ten noorden is bebouwing aanwezig aan de Paardenmarkt; de Goudenhoofdstraat is provisorisch aangeduid als een weg, met enkel bebouwing aan de Paardenmarkt in het noorden en aan de Ieperstraat in het zuiden. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is meer detail te zien. De Goudenhoofdstraat is nu duidelijk aanwezig, met ter hoogte van het plangebied enkele kleine huisjes aan de straatzijde; de rest van het terrein is onbebouwd. De iets latere Vandermaelenkaart en de Popkaart geven een gelijkaardig beeld. De topografische kaart van 1861 toont behalve de bewoning aan straatzijde ook een ingerichte tuin ter hoogte van het plangebied (die verder doorloopt buiten het terrein). Op de topografische kaart van 1911 wordt ook een gebouw centraal op het plangebied weergegeven. De huidige bebouwing komt pas later tot stand, de huidige configuratie is reeds enigszins af te leiden op de (vage) luchtfoto van 1971. Sindsdien lijkt het plangebied geen wijzigingen meer te hebben ondergaan.

Poperinge is ontstaan aan de kruising van de Vleterbeek en de Romeinse weg van Cassel naar de Vlaamse kustvlakte. De Vleterbeek behoort tot het IJzerbekken en tot zandlemig Vlaanderen. Vochtige zandleem overheerst, maar er komt ook droge en natte zandleem voor en natte klei. Het centrum van de stad ligt op de kop van een rug tussen de vallei van de Bommelaarsbeek en de Vleterbeek, die in het centrum samenkomen. Het plangebied is ca. 150m ten oosten van deze beek

gelegen, mogelijk nog (deels) in de vallei ervan. In ieder geval stijgt het maaiveld van het terrein licht van west (+19,60m TAW) naar oost (+20,20m TAW).

Sedert begin 21ste eeuw gebeurt er steeds meer archeologisch onderzoek in de historische kern van Poperinge, waardoor de kennis van de stadsontwikkeling gestaag toeneemt. Het plangebied zelf staat gekend als CAI Locatie 77082, in 1946 werd hier een toevalsvondst gedaan van 17de-eeuws aardewerk. Op diverse plaatsen nabij het plangebied werd reeds scherven en sporen vanaf de late middeleeuwen aangetroffen, met op 1 locatie ook een spoor uit de ijzertijd, maar in dit deel van de stad vond nog maar nauwelijks systematisch archeologisch onderzoek plaats.

Gezien de ligging in de historische stadskern kunnen ook op het plangebied archeologische sporen verwacht worden die opklimmen tot de volle/late middeleeuwen. Het terrein werd pas grotendeels bebouwd in de loop van de 19de (aan de straatzijde) en 20ste eeuw, voorheen was het vermoedelijk een onbebouwd terrein in de stad. Dergelijke binnengebieden werden dikwijls gebruikt voor ambachtelijke activiteiten, als stortplaats, als tuinzone,... en hebben - door het feit dat ze lange tijd grotendeels onbebouwd bleven – mogelijk gezorgd voor een goede bewaring van het archeologisch bodemarchief. De impact van de huidige bebouwing op deze sporen is ongekend. Er kan aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend voor sites met complexe stratigrafie uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Alle bebouwing op het terrein wordt gesloopt. Ongeveer op dezelfde plaats wordt in het westelijke en centrale deel van het plangebied een appartementsgebouw opgetrokken, waaronder een ondergrondse parkeergarage met een footprint van 1028,84m² wordt aangelegd. De inrit voor de garage is meegerekend in de deze oppervlakte en bevindt zich in de zuidwestelijke hoek van het terrein, aansluitend op de Goudenhoofdstraat. Ten zuiden van het gebouw wordt een interne weg aangelegd, die oostwaarts over het terrein loopt. Ten noorden van het nieuwe gebouw wordt ruimte voorzien voor regenwaterputten. Bovengronds wordt hier enige verharding en een fietsenstalling aangelegd. In de oostelijke zone wordt de bestaande tuin zoveel als mogelijk behouden, dit is een zone van ca. 400m² waar geen werken plaatsvinden. Op de overige ca. 1810m² zullen aanzienlijke bodemingrepen gebeuren: ter hoogte van de kelder en de nutsvoorzieningen ca. 3m diep (ca. 60% van de werkzone), rond het gebouw ca. 60 à 80cm diep voor omgevingsaanleg.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet worden aangetoond. Omdat de diepte van een eventueel archeologisch niveau, de bewaringstoestand ervan, en de verstoringsgraad als gevolg van de huidige bebouwing niet exact gekend is, kan niet uitgemaakt worden of de geplande werken overal binnen de werkzone zullen leiden tot een vernieling van archeologische sporen. Ter hoogte van de parkeerkelder en de nutsvoorzieningen, waar de bodemingrepen meerdere meter diep gaan, is de kans groter dat dit zal leiden tot vernieling van het archeologisch erfgoed, indien nog aanwezig. Er gebeurde in dit deel van de stadskern van Poperinge nog niet veel archeologisch onderzoek, de kans op kennisvermeerdering is dus groot. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, in uitgesteld traject na de sloop van de huidige bebouwing.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het eventuele voorkomen van ophogingslagen, puinpakketten, funderingen,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -

sleuven de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

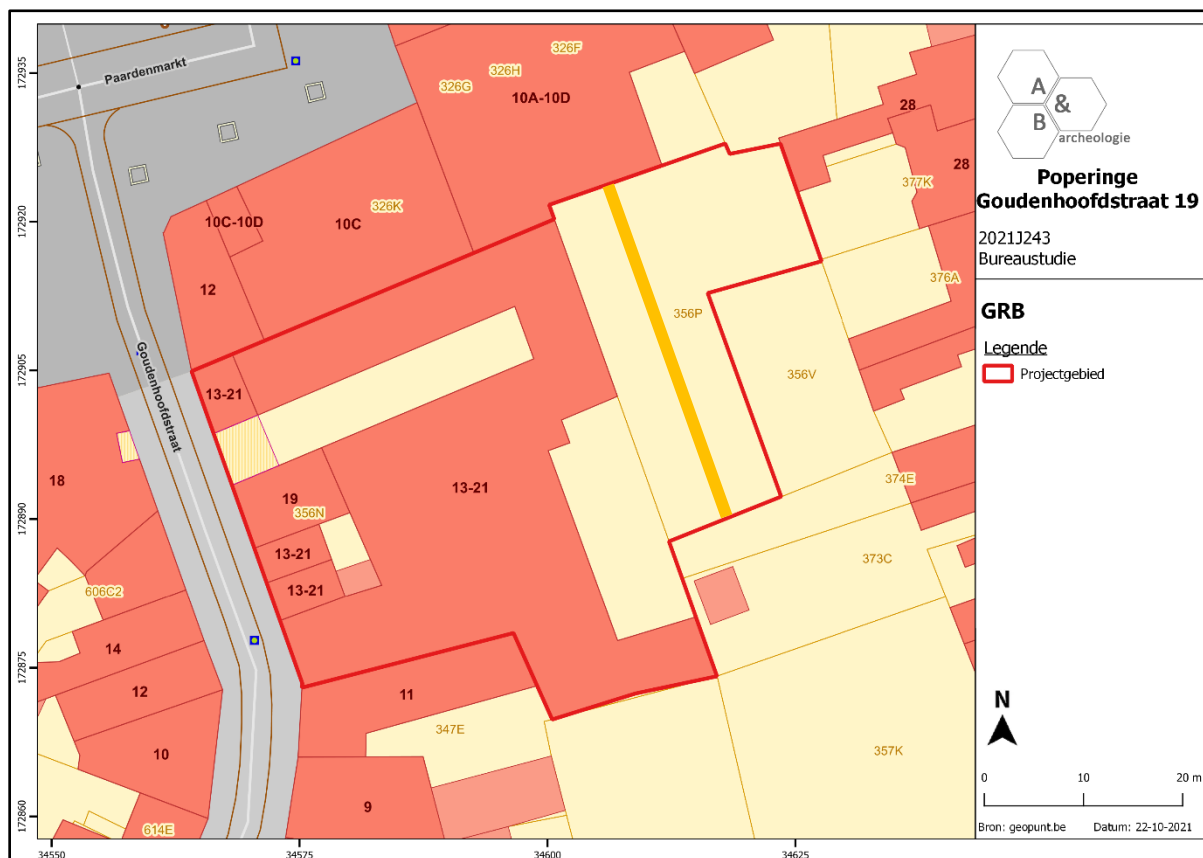
Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Poperinge, Goudenhoofdstraat 13-21

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 33318,83 en Y: 172234,09; X: 36623,62 en Y: 174005,02

Oppervlakte plangebied: 2210m²

Kadastergegevens: Poperinge, afdeling 1, sectie F, perceel 356W, 356P, 356N

Het plangebied komt niet volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek. In het grootste deel van de huidige tuinzone in het oosten van het terrein gebeuren geen werken, hier dient geen onderzoek te gebeuren. De onderzoekszone is ca. 1810m² groot en bevat het westelijke en centrale deel van het plangebied, waar de effectieve bodemingrepen zich situeren.

Figuur 1 Kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be). De onderzoekszone bevindt zich ten westen van de geeloranje lijn, ten oosten ervan wordt de tuin behouden.

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Hoe is de bodemopbouw?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er archeologische sporen of bodemlagen aanwezig die getuigen van het landgebruik vooraf de stadsontwikkeling?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kunnen de aangetroffen archeologische sporen gekoppeld worden aan de invulling van het terrein zoals die te zien is op de historische kaarten?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Is behoud in situ mogelijk?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -sleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Voorafgaand het archeologisch onderzoek dienen de aanwezige gebouwen gesloopt te worden. De bovengrondse sloop kan gebeuren zonder bijkomende archeologische voorwaarden. De uitbraak van de funderingen en vloerplaten dient te gebeuren in aanwezigheid van een archeoloog.

- Proefputten en -sleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van verschillende proefputten en proefsleuven in het onderzoeksgebied. Deze putten en sleuven bevinden zich op de plek waar de bodemingrepen zijn gepland.

Conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, hoofdstuk 8.6.3. *Proefsleuven en proefputten op sites met complexe verticale stratigrafie* dient met volgende bepalingen rekening gehouden te worden:

- Proefsleuven hebben tot doel een (voornamelijk horizontaal) ruimtelijk inzicht in de archeologische site te verwerven, proefputten hebben tot doel een zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones.
- Hierbij worden:
 - proefsleuven: enkel aangelegd tot op het eerste archeologisch leesbare niveau (opgravingsvlak) met als doel een horizontaal ruimtelijk inzicht van de archeologische site te verwerven;
 - proefputten: aangelegd met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau om een zicht te krijgen op de verticale stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones. Elke proefput wordt gezien als een beperkte opgraving en wordt zodanig geregistreerd. Van proefputten wordt in de regel de volledige stratigrafische sequentie onderzocht. De diepte van de proefput omvat alle aanwezige sporen, voor zover dit relevant is voor de vraagstellingen van het onderzoek. Na het opgraven van elk vlak wordt geverifieerd, op basis van de vaststellingen uit de putwanden en door middel van lokale verdiepingen van het opgravingsvlak, of er zich dieperliggende niveaus met archeologische sporen of vondsten voordoen. In voorkomend geval wordt een nieuw opgravingsvlak aangelegd en onderzocht.

Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen, indien dit relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen

- Een combinatie van proefsleuven en proefputten behoort tot de mogelijkheden indien dit leidt tot een optimale informatieverwerving.

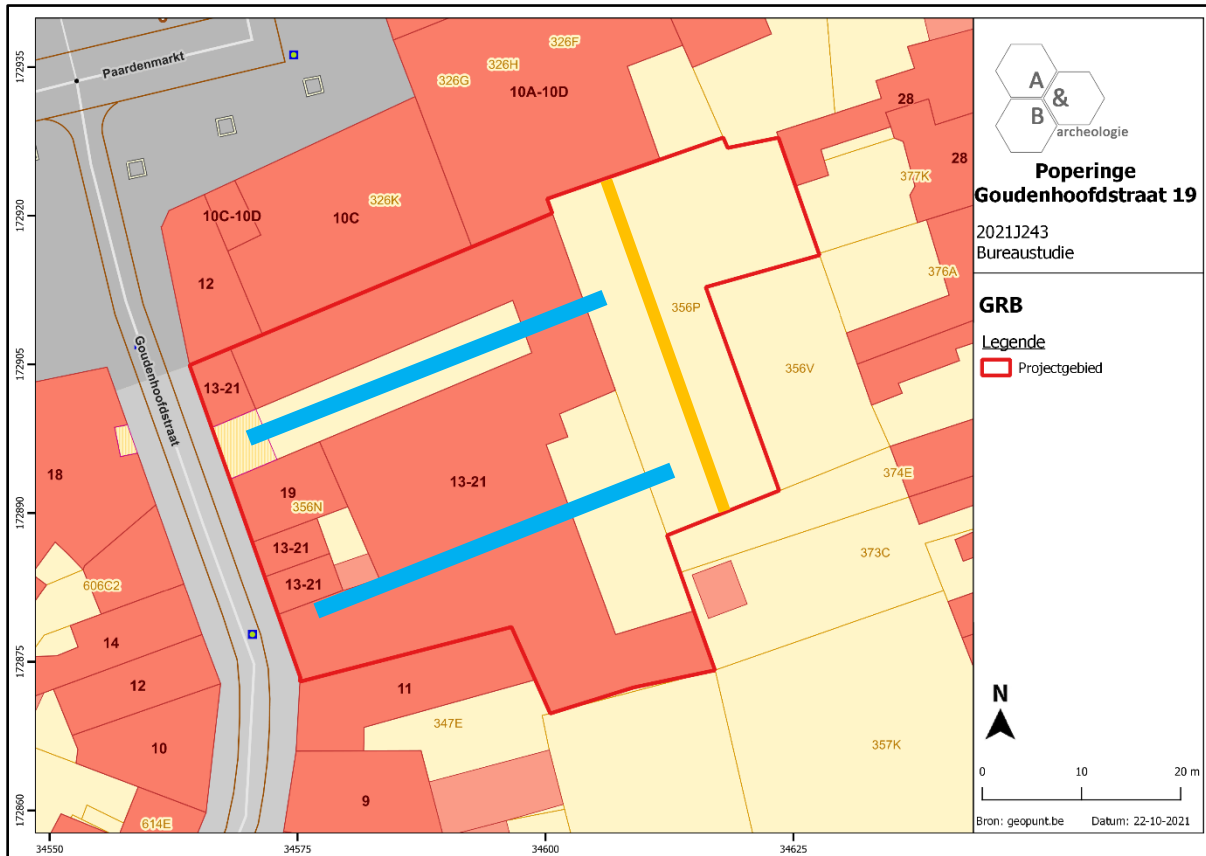
Er wordt voorgesteld om het terrein te onderzoeken door middel van 2 proefsleuven van 40m lang, die dwars op de Goudenhoofdstraat worden ingepland. Deze sleuven zijn 1,80 à 2m breed. Conform de bepalingen uit de Code van Goede Praktijk versie 4.0 worden deze sleuven aangelegd tot op het eerste archeologische niveau.

In elke sleuf wordt op de plaats waar het minste verstorend wordt vastgesteld één proefput van 3 x 3m aangelegd, hier zal de sleuf dus plaatselijk uitgebreid moeten worden. Conform de bepalingen uit de Code voor Goede Praktijk versie 4.0 worden de proefputten onderzocht tot op de moederbodem (= volledige stratigrafische sequentie). Indien deze moederbodem bvb. wegens veiligheidsredenen niet wordt bereikt bij het uitgraven van de put, dan kan naar de volledige stratigrafische sequentie gepeild worden via boringen.

Voor de uitvoering van het onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk 8.6.1. *Proefsleuven en proefputten generiek* en 8.6.3. *Proefsleuven en proefputten op sites met complexe stratigrafie* van de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het onderzoek van elke proefput wordt aanzien als een opgraving. Voor de uitgraving tot op het eerste vlak en de afgraving van homogene puin- of ophogingslagen wordt gebruik gemaakt van een graafmachine met een niet-getande graafbak. De verdieping naar een volgend vlak gebeurt pas als het bovenliggende vlak geregistreerd en onderzocht werd.

De putten worden na het onderzoek terug gedicht. Eventuele sporen worden afgedekt met geotextiel, waarboven een pakket aanvulzand wordt gelegd, zodat bij latere uitgravingen duidelijk wordt dat men het archeologische niveau nadert.

Via de proefsleuven en -putten wordt ca. 9,17% van de onderzoekszone van ca. 1810m² onderzocht; voor een site in stadscontext, met een complexe stratigrafie, wordt dit als een voldoende hoog percentage beschouwd om gefundeerd uitspraken te kunnen doen over het archeologisch potentieel van het terrein.

Figuur 2 Indicatieve aanduiding van de proefsleuven op het kadasterplan (bron: geopunt.be), afhankelijk van de terreinomstandigheden na het slopen kan de positie van de sleuven gewijzigd worden. Per sleuf wordt minstens één proefput aangelegd, de locatie ervan is afhankelijk van de resultaten van het sleuvenonderzoek.

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek in stedelijke contexten. Indien natuurlijke aardkundige eenheden in stratigrafisch primaire positie aanwezig zijn, wordt een aardkundige of assistent-aardkundige ingezet.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.